

Aleksander Daszewski

r.pr. koordynator w Biurze Rzecznika Ubezpieczonych

Zakres zwrotu kosztów pochówku w orzecznictwie sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego

Omawiając zakres zwrotu kosztów pochówku, warto na początku przypomnieć, iż funkcja kompensacyjna odszkodowania realizowana jest w oparciu o normy zawarte w art. 361 k.c. oraz art. 446 § 1 k.c. Dyspozycja pierwszego z przytaczanych przepisów wyraźnie wskazuje, iż prawo polskie statuuje zasadę pełnego odszkodowania, co oznacza, że w razie zaistnienia szkody zobowiązany do jej naprawienia ponosi odpowiedzialność za wszelkie straty, które poszkodowany poniósł a także korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządono. W odniesieniu do zwrotu kosztów pochówku uzupełnieniem tej generalnej zasady w przypadkach szkód osobowych skutkujących zgonem poszkodowanego jest m.in. obowiązek dokonania zwrotu kosztów pogrzebu, który precyzuje wprost norma art. 446 § 1 k.c., zgodnie z którą jeżeli skutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł.

Zakres wydatków związanych z pogrzebem szeroko wskazały natomiast wytyczne płynące z bogatego dorobku orzecznictwa, zwłaszcza Sądu Najwyższego zawarte m.in. w filarowym dla omawianej problematyki wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 1982 r. (sygn. akt II CR 556/81). Sąd Najwyższy szerzej wyjaśnił, że obowiązek zwrotu kosztów pogrzebu na podstawie art. 446 § 1 k.c. obejmuje zwrot kosztów bezpośrednio związanych z pogrzebem (jak przewóz zwłok, nabycie trumny, zakup miejsca na cmentarzu), jak również zwrot wydatków, odpowiadających zwyczajom danego środowiska. Do tych wydatków zalicza się koszt postawienia nagrobka (w granicach kosztów przeciętnych, jeżeli nawet koszty rzeczywiste były znacznie wyższe – np. z uwagi na materiał lub wystrój nagrobka), wydatki na wieńce i kwiaty, koszty zakupu odzieży żałobnej. Ponadto do tych wydatków zaliczono także wydatki na poczęstunek biorących udział w pogrzebie osób, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnego przypadku, skoro jest to zwyczaj w zasadzie powszechnie przyjęty,

a zwłaszcza jeżeli jest w danym środowisku stosowany i dotyczy przede wszystkim krewnych zmarłego (bliższych i dalszych członków rodziny), jak również innych osób bliżej ze zmarłym związanych, np. najbliższych współpracowników. Sąd podkreślił, iż koszt takiego poczęstunku, utrzymany w rozsądnych, stosownie do okoliczności, granicach (nie mającego charakteru tzw. stypy pogrzebowej), podlega zwrotowi na równi z innymi kosztami pogrzebu zgodnie z art. 446 § 1 k.c. Podobne w treści jest wcześniejsze orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1981 r. (sygn. akt II CR 600/80), gdzie Sąd uznał, że przepis art. 446 § 1 k.c. uzasadnia żądanie zwrotu wydatków związanych z pogrzebem, które odpowiadają zwyczajom panującym w danym środowisku, a przy ocenie kosztów postawienia nagrobka można brać pod uwagę ceny nagrobków przeciętnych, zaś przy rozstrzyganiu o zwrocie kosztów wyżywienia uczestników uroczystości pogrzebowych jedynie zasadniczy posiłek. Analogiczne wytyczne można odnaleźć w szeregu wcześniejszych orzeczeń, gdzie przykładowo Sąd stwierdził, iż do kosztów pogrzebu w rozumieniu art. 162 § 1 kodeksu zobowiązań (obecnie art. 446 § 1 k.c.) można zaliczyć m.in. umiarkowany wydatek poniesiony na zakup niezbędnej odzieży żałobnej, której noszenie zarówno w czasie pogrzebu, jak i przez dłuższy czas po zgonie osoby bliskiej jest zwyczajowo przyjęte w wielu środowiskach w naszym społeczeństwie. Aktualizując nieco te wytyczne wydaje się, że prócz wyżej wymienionych przez Sąd kosztów, do niezbędnych i celowych kosztów pochówku należy obecnie zaliczać również koszty związane z pokryciem mszy żałobnej, posługi kapłańskiej na cmentarzu, oprawy ceremonii pogrzebowej, gratyfikacji dla organisty, przygotowania nekrologów a także zyskującej na znaczeniu w ostatnich latach – kremacji zwłok.

Nieco modyfikując zasadę pełnego odszkodowania odwołując się do przeciętnych zwyczajów sądy, w niektórych przypadkach ograniczają zwrot kosztów pomników nagrobnych. Wskazanie takie znalazło swój wyraz w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 1972 r. (sygn. akt I CR 509/72), w którym Sąd ograniczył zakres roszczeń odszkodowawczych twierdząc, iż skoro o wysokości odszkodowania pod postacią kosztów wystawienia nagrobka decydują przeciętne zwyczaje, to indywidualne upodobania osób bliskich poszkodowanego, wykraczające poza powszechnie przyjęte, nie mogą obciążać osoby zobowiązanej do odszkodowania. Sąd Najwyższy potwierdził również ten kierunek zapatrywań w wyroku z dnia 8 sierpnia 1973 r. (sygn. akt I CR 554/73) uznając, że wydatki

na postawienie i urządzenie nagrobka (pomnika) wchodzi w skład kosztów pogrzebu w rozumieniu art. 446 § 1 k.c. niezależnie od rodzaju nagrobka i czasu jego postawienia, jednocześnie wyraźnie dodając, iż odszkodowanie obejmuje zwrot pełnych poniesionych na ten cel kosztów, chyba że sąd dojdzie do przekonania na podstawie okoliczności sprawy, że koszty te są rażąco wygórowane w zestawieniu z normalnymi wydatkami przyjętymi w podobnych przypadkach. Ponadto, co istotne w dochodzeniu roszczeń o zwrot kosztów wykonania grobowca, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 czerwca 1998 r. (sygn. akt II CKN 852/97) uznał, iż „za przedwczesne należy uznać powództwo o zasądzenie kosztów nagrobka przed jego wzniesieniem”.

Oczywiście omawiane powyżej koszty związane z pogrzebem powinny być udowodnione, przy czym w braku ich szczegółowego udokumentowania, jak wskazuje w wyroku z dnia 18 marca 2008 r. (sygn. akt II C 80/06) Sąd Okręgowy w Gliwicach, za koszty pogrzebu można przyjąć koszty zwyczajowo ponoszone w takiej sytuacji, co zdecydowanie ułatwia proces dochodzenia roszczeń w sytuacji braku rachunków dokumentujących poniesione koszty. Doświadczenie bowiem uczy, że nie wszystkie wymienione wyżej koszty związane z pochówkiem są możliwe do udokumentowania fakturami.

Podkreślić również trzeba, że zwrot kosztów związanych z pogrzebem należy się osobie, która faktycznie je poniosła bez względu na to czy jest ona spadkobiercą, czy członkiem najbliższej rodziny zmarłego, na co m.in. wskazuje Sąd Okręgowy w Poznaniu w wyroku z dnia 9 lipca 2009 r. (sygn. akt XII C 1063/08). Analogiczne wytyczne w odniesieniu do pokrycia kosztów pomnika nagrobnego można odnaleźć w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 sierpnia 1995 r. (sygn. akt ACr 440/95), który stwierdził, iż zwrotu kosztów nagrobka może domagać się osoba, która koszty te faktycznie poniosła.

Na koniec warto też przypomnieć, że absolutnie nie można w zwracanych kosztach pochówku uwzględniać kwoty zasiłku pogrzebowego. Jednocześnie zabronił tego Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 15 maja 2009 r. (sygn. akt III CZP 140/08), który w pełnym składzie Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, odpowiadając na wniosek Rzecznika Ubezpieczonych uznał, iż „Zasiłek pogrzebowy przewidziany art. 77 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz.

353 z późn. zm.) nie podlega uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 446 § 1 k.c.”

Przenosząc powyższe uwagi na grunt ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej deliktowej, obowiązek pokrycia kosztów pochówku w opisanym powyżej zakresie obciążać będzie odpowiadającego gwarancyjnie ubezpieczyciela, który odpowiada w granicach odpowiedzialności cywilnej sprawcy. W takim przypadku to ubezpieczyciel sprawcy zobowiązany będzie do zwrotu szeroko rozumianych kosztów związanych z pochówkiem poszkodowanego w powyżej opisanym zakresie.